

Zaman Gazetesi

27 Mayıs 2014

Herkül Millas

Soma'daki "kaza"nın mesleğin fitratından veya ekonomik sistemin fitratından meydana geldiğini söylemek hem yanlıştır hem de çalışanların çıkarı açısından zararlı.

Ölümlerle sonuçlanan yüksek kaza oranları madenciliğin özelliği değildir. Amerika veya Almanya'da, örneğin, madene inen insanlar ölmüyor. Bu ülkelerde maden kazalarında ölenlerin oranları, özellikle son on yıllarda sıfıra yakındır. Sorun, Türkiye usulü madenciliktir. Fitrattan söz etmek bu yüzden zararlıdır; fitrat bu kazaları normal saymak anlamını taşır. Böyle bir anlayış ise

çalışanların aleyhine çalışır: normal sayılan bir durumu değiştirmek için özel çaba harcanmaz. Ama bu tartışma Türkiye'de son bulmuştur. Madenlerde bir şeylerin yanlış yapıldığı ve somut tedbirlerin alınması gerektiği konusunda bir mutabakata varılmıştır.

Bir de suçu kapitalizmde ve yeni-liberalizmde aramak eğilimi var ki bu açıklama da aynı biçimde yanlış ve zararlıdır: Sistem kapitalist olduğuna göre ve önümüzdeki on yıllarda pek değişeceği benzemediğine göre, çaresiziz anlamını taşır. Hatta sistemin “doğal sonucu” gibi düşünülebilir bu tür kazalar. Kazaları sistemin özelliği ile açıklarsak, pratikte yine, bir tür fitrattan söz ediyor oluruz. Tabii, toplumsal ve ekonomik sistemi değiştirelim denecek; ama böyle bir öneri, uzun bir süre bu “kazaları” kaçınılmaz sayacağız demektir.

Ayrıca ekonomik sistemi suçlu ilan etmenin pratik zararından başka, bu görüş doğru da değildir. Kazalarla kapitalizm ve neo-liberalizm arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Olsaydı kazaların çoğu kapitalizmin ve neo-liberalizmin en yoğun yaşandığı Amerika ve Almanya gibi ülkelerde olması gerekirdi. Oysa en az kaza orada oluyor. Yani, tam tersine, kazalar olmasın istiyorsak kapitalist ve neo-liberal ekonominin egemen olduğu ülkeler gibi olmalıyız görüşü bile akla gelebilir. (Sol literatürde karşı tez “merkez-çevre teorisidir” ama bunu da pek duymuyorum.)

Soldan kaynaklanan bazı yorumlara göre, Soma faciası Marks'ın kapitalizm eleştirisini gündeme taşımış. Bence bu görüşte anakronizm var; yani dönemleri karıştırıyoruz. Marks –veya çağdaş bir Marks– kapitalizmi günümüzde incelemek isteseydi model olarak Türkiye'yi mi yoksa Almanya'yı mı seçerdi? On dokuzuncu yüzyılda İngiltere'ye odaklanmasının nedeni, kapitalizm açısından o ülkenin o dönemde en gelişmiş ülke olmasıydı. Bugünün kapitalizmini Avrupa'da Batı Avrupa temsil ediyor. Ama orada insanlar kazalarda acımasızca ölmüyor. Yani çağdaş bir Marks bugünün kapitalizmini kömür madenlerindeki kazalarla ilişkilendirmeyecekti.

Türkiye'de işçi kazalarını konuşurken ve hele anlamaya çalışırken, on yıllarca gerilerden devşirilen yorumları kullanmak pek yararlı olmuyor. Kafaları karıştırıyor, çözüm önermiyor ve sorunların yanlış alanlarda aranmasına neden oluyor. Türkiye'de tabii ki aşırı kâr gözetilerek insan hayatına önem verilmiyor. Hızla kalkınalım, bu arada biraz fazla risk de alalım, birileri de ölürse buna da katlanırsak, anlayışı tabii ki var. Ama bu görüş ekonomik sistemle ve soyut bir kapitalizm/neo-liberalizmle ilişkili değildir. Madenlerde insanlar eski Yunan'da da ölürdü; hatta Lavrion madenlerine sokulanların ancak cesetleri çıkarmış gün ışığına. Sosyalist Sovyetler Birliği'nde ve Çin'de çalışanların hayatı hep ucuz sayılmıştır. Bu durum bilinçli bir karardı; hızlı kalkınmayı sağlamak için ek masrafa neden olacak kaza önleme tedbirlerini almamak kararıydı.

Çalışandan yana veya çalışana karşı çalışma koşulları ekonomik sisteme göre otomatik bir biçimde oluşmuyor. Kapitalist "Batı dünyasında" bilinçlenmiş olan seçmenin baskısıyla, kapitalist/neo-liberal ekonomik düzen içinde, işçi kazaları çok az oluyor. Türkiye yarın "sosyalist" olsa kazalar da son bulmayabilir, eğer yönetenler kalkınmayı fetişe dönüştürürlerse. Hızla kalkınmak yalnız kapitalizmin bir özelliği ve "rüyası" değildir, endüstri devriminden beri solun da böyle bir seçimi olmuştur. Hatta solun temel sloganı kalkınma olmuştur. "Kapitalizm tükenecek, çelişkileri yüzünden ekonomi krize girecek; kalkınmayı ve sonsuz üretimi ve tüketimi sağlayacak sistem sosyalist sistemdir." diyenler sosyalistler olmuştur.

Özet: İnsanların hayatını ikincil sayan (acımasız) yaklaşımlar her türlü "sistemde" var olabiliyor; aynı biçimde insan hayatını temel değer sayan yaklaşımlar da her türlü ekonomik model içinde görülebiliyor. Kazanın önlenmesini ve insan hayatına değer verilmesini isterken "sosyalizmi" ön koşul gibi ileriye sürmenin başka bir zararı da var: bu yöndeki ittifakları baltalıyor. İnsan hayatını en yüce değer saymak bütün toplumun hasretidir. Yukarıda sözünü ettiğim Amerika ve Almanya örneğinde olduğu gibi, bunu başarmak "sistem" meselesi değil, halkın bilinçli bir biçimde bu isteklerin peşine düşmesiyle sağlanır. İnsan haklarıyla ilgili bir alanda "sosyalizm" ve Marks söylemi, taleplere ideolojik bir boyut eklediğinden gereksiz bir kutuplaşma yaratmakta, güçleri bölmekte.

Kazaları ve önlenebilecek ölümleri engellemek için pratik olmak gerek. Düzeni değiştirmek gibi "büyük" düşünmek şart değil. AB ilkelerine uygun yasaları çıkarmak, buna uygun şartnameleri yürürlüğe koymak, gerekli kontrolleri yapmak, gerekenleri yapmayanlara caydırıcı yaptırımlar uygulamak ve, en önemlisi, çalışanlara haklarını hatırlatmak gerek. İnsanların haklarını bilmeleri ve bunları talep etmeleri en önemli adımdır. Zaten dünyamıza geniş bir çerçeve içinden bakarsak, insan hayatının ve insan haysiyetinin korunduğu ülkeler, bu değerlerin toplumca "hak" olarak görüldüğü ülkelerdir. Hakların lütuf, şans, hediye olarak algılandığı ortamda, yani hayatın ucuz olduğu kabul edildiğinde, "sistem" ne olursa olsun o "kazalar" yine olacaktır.

Sol geçmişimin muhasebesini yaptığımda gördüğüm, en büyük eksikliğimin pratik ve pragmatik olmak yerine, oldukça soyut teorilere yatkın, fazlasıyla iyimser ve bolca romantik olduğumdu. Şimdi, bari bu geçmişin acı tecrübesinden biraz da gerçeklik sağlayayım diyorum.